

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. II.

V Ljubljani, 1. junija 1884. l.

XXIV. leto.

Učitelj, bodi spreten!

(J. Dimnik.)

Šola dopolnjuje domačo vzgojo, kajti temu, kar življenje od človeka zahteva, domača vzgoja ne zadostuje. Vender pa ima domača vzgoja veliko prednost pred šolsko vzgojo, ker je močna naravna vez, katera veže stariše in otroke. V maternih in očetovih prsih gori neprestano hrepenenje, da bi bili njihovi otroci kdaj srečni, ter ne zamudijo nobene priložnosti, da bi si pridobivali pomočkov za ta svoj vzvišeni namen.

Učitelju pa manjka te naravne vezí, in njemu ne ostaje ničesar družega, kakor, da si s svojim vedanjem pridobuje gojenčevo ljubezen in nagnjenost. Učitelj mora pred vsem na to delovati, da vzbuja dobrohotje kot duševno vez mej sabo in gojencem. Gojenec mora spoznati in se prepričati, da mu učitelj le dobro in srečo želi. Le takó more biti pouk v šoli rodovit; brez tega ne moremo v šoli uspešno delovati. Da pa učitelj učencem dokaže, da jim res dobro želi, treba je, da tudi sam dobro zna in vé, kar učence poučuje. Zraven mora pa delovati značajno in vztrajno.

Brez potrebnih vednosti izgubi učitelj kmalo veselje do šole. Otroci prav radi pri vsaki priložnosti poskušajo, če je učitelj več v tem ali onem predmetu, in radi tega se mora tudi najboljši učitelj za vsako uro dobro pripraviti.

Pri poučevanju mora učitelj pred vsem gledati na to, da učenci njegove uke natančno razumevajo. Ni pa še dovolj, da je učitelj izobražen; on se mora tudi prepričati, če učence tako poučuje, da sploh napredujejo. Učitelju se ne sme nadležno zdéti, da učence tù pa sim poprašuje; in če zapazi, da pri poučevanju kje kaj manjka, naj to zopet dopolnjuje.

Glavno načelo pa naj bode vsakemu učitelju, da svoje poučevanje tako uravná, da je starosti učencev primerno, kajti akopram se dá mlada glavica z vsem mogočnim in nemogočnim nasaditi, je užé vender narava za to skrbela, da drevesa ne rastejo do nebá.

Značaj učiteljev mora biti trden in stanovit. Če pa učitelj ni značajan, ne more v šoli pravega uspeha doseči. Pri vsakem delu je delavcu treba trdne volje, da se strpljivo trudi za to, kar hoče izvršiti. Rahločutna dobrotljivost, slepa spregledljivost, hipna in mimogredoča ostrost ostanejo brez uspeha, kjer manjka gotove in stanovitne volje. Kjer pa manjka enakomerne volje, tam gospodari samovoljnost, in tako se pri poučevanju le prerado kaj popači, namesto, da bi poučevanje koristno napredovalo.

Obžalovanja vredni so otroci, kateri hodijo v šolo, kjer se le nekako na vitez in površno poučuje. Oni ne spoštujejo učitelja tako, kakor je treba učencem, kateri

napredujejo. Taka šola oddaja sicer svoje učence srednjim šolam ali pa še celó življenju, če prav z dobrimi spričevali, a vendar brez prave zrelosti; in taki učenci, kateri se v mladosti niso učili resno misliti, tudi v pozneje niso resni.

Kadar pa učencu lepa beseda ne pomaga, ga moramo pa kaznovati. Sicer smem trditi, kazen stoji v ravnem razmerji k učiteljevi avtoriteti; čimbolj jo zna učitelj ceniti in varovati, tembolj redko bode kaznoval. Večkrat je bolje, da učitelj nekoliko svoje veljave žrtvuje, kakor da kaznuje. Vender se pa tù in tam prigodí, ko je učitelj primoran kaznovati in če kdo trdi, da nikdar učencev ne kaznuje, mu pravi vzgojnik ne more verjeti. Če on res nikdar ne kaznuje, je gotovo slab učitelj. Sevéda kazni so mnogovrstne. Telesne kazni so odpravljene, kajti te razderejo učencev čut za poštenje ter znižujejo učitelja. Pri kaznovanji se mora pa učitelj ogibati prevelike ostrosti ter skušati kazen le redkokdaj uporabljati. Poskusil sem to sam v svoji šoli v nižjih razredih. Storil sem to tako, da sem kazen, katero je učenec zaslužil, preložil na drugega, kateri je še kaj jednacega učinil. Na vsaki način pa mora učitelj pri kaznovanji pravično, pošteno in očito ravnati ter ne očij pri očitih pregreških zatisniti. Če se to zgodí, se napake množijo, in pozneje je učitelj primoran, večjo kazen uporabiti, kakor bi bilo poprej treba.

Prav primerno in vsega priporočila vredno, da se kazen zabrani, je, ako učitelj priložnost odstrani in tisti, kateri to razume, se bode lahko marsikateremu kaznovanju ognil. Čimbolj redka pa je kazen, tem veljavnejša je.

Vzrok, zakaj moramo v šoli bolj pogosto kaznovati kakor pa domá, je ta, ker je v domači hiši primerno manj otrok, kakor jih imamo pa v šoli. Ako vzgojnik enega samega otroka vzgoja, se ta bolj bojí, kakor ko bi bilo več otrok, kajti tedaj raste njegov pogum in misel, da lahko tudi druge enaka osoda zadene, mu toliko pomaga, da se ga kazen ne prime toliko, kakor ko bi bil sam.

Gledati pa moramo pri kaznovanji na napako, na katero posebno mladi učitelji pogosto naletijo. Prigodí se namreč večkrat, da učitelj zaradi razuzdanosti nekaterih učencev vso šolo kaznuje. S takim ravnanjem se popačijo še boljši, нравni učenci in sicer le radi tega, ker vidijo, da so oni ravno tako kaznovani, kakor drugi poredneži, in tako postanejo tudi ti bolj nagajivi in razuzdani. Nazadnje je vsa šola z učiteljem nezadovoljna, in ustrahovanje gre po vódi.

Za vzdrževanje reda in ustrahovanja v šoli je „divide et impera!“ zlato pravilo slehernemu, posebno pa mlademu učitelju. Dobro je tedaj, da učitelj svoje učence, ki jih v začetku šolskega leta dobí, dobro pozná. Le potem, ko so mu dobre in slabe lastnosti njihovih učencev znane, more z njimi uspešno ravnati.

Učitelj se mora vselej varovati, da v šoli ne zatíra in ne žali npravnega čustva. To je pravi pomen vzgoje. Ako pa učitelj naravne vzpodbude zatéra, se v mladem srci kaj rada ukorenini grenkoba in nevolja. Grenkostno srce ne vzprejema rado boljših čustev.

Spretni učitelj pa tudi vedno deluje na to, da mu pri njegovem težavnem opravilu tudi pomagajo stariši. Vender se moramo pa tù vprašati, ali naj učitelj tudi zunaj šole otroke vzgojuje? To vprašanje se težko trdilno, ali zanikalno odgovarja, kajti ako uživa otrok užé domá razumno vzgojo, naj torej učitelj pripustí vso vzgojo starišem, in ni se mu treba nič vmes vtikati. Dosti je pa tudi takih starišev, kateri svoje otroke slabo vzgojujejo. Tù naj pa učitelj vmes poprime, in sicer v šoli. Razmerje učiteljevo do starišev naj pa bode popolnoma neodvisno. Učitelj naj bode le prijazen do starišev. Dosti je starišev, kateri prijateljstvo s šolo sami iščejo, ako njihove otroke poprašujejo, kaj se je v šoli godilo ter jih potem tudi v smislu šole vzgojujejo.

Spreten učitelj zná tudi s svojim vedénjem vsakateremu biti v lepi vzgled. „Beseda gine, vzgled rine“ pravi pregovor in vsakdo, kateri je le kako šolo obiskoval, vé dosti povedati, koliko so učiteljevi vzgledi na njega vplivali, in reči smem, da prihodnja generacija bode največ taka, kakoršni so zdanji učitelji. Vpliv vzgleda je pa toliko zdatnejši, ako ni umišljen, in marsikatera beseda, marsikatero ravnanje učiteljevo se tako globoko v srce vleže, da se gojenec tega še v poznih letih spominja.

Plačilo za svoj veliki trud najde pa marljivi učitelj v svoji zavesti, katera ga povzdiguje čez vse omahljive hvale ter ne uporablja nikdar takih sredstev, katera brez delavne vzgoje hipno zadovoljnost in bobnečo pohvalo vzbujajo, kajti vsaki svojemu poklicu zvesto udani učitelj, čim zaslužnejši je tudi večkrat, žanje za svojo marljivost in delovanje zraven hvale gotovo tudi grajo.

Jako dobrodelni in glavni učinek vzgoje je pa ta, ako sami sebe ravno z vzgojo povišujemo in oblažujemo.

Tako deluje vzgojevalna pridnost na najbolj uspešen način v prid vsacega posameznega, kakor tudi vseh vkup, in potrpežljivost, neizmerna potrpežljivost, katera je pri vzgoji otrok tolikanj potrebna, storí, da so učitelju udani in nagnjeni ne le učenci, ki jih poučuje in vzgoja, temuč tudi njihovi stariši in vsi, ki vplivajo na šolsko vzgojo. Učitelj, prevažna in težavna je tvoja naloga: bodi tedaj strpljiv in spreten!

Ustrahovanje v šoli.

Zdanja ljudska šola je javni zavod, v kateri mora hoditi mladina brez izjeme na stan, národnost in veroizpovedanje, ako jo postava s 14. maja 1869. l., §. 23., ne odveže. Njen glavni namen je vzgojevati mladino, da bode нравna in pobožna, jej razvijati duševne moči, oskrbovati jo s potrebnimi znanostmi in vednostmi, in sicer v toliki meri, da se lahko dalje omika za življenje, da bodo enkrat iz nje prida ljudje in državljani. Vsaki javni zavod pa, ako hočemo ž njim kaj prida doseči, in da se ohrani red, mora imeti v to potrebnih pravil, katerim se morajo njegovi člani podvreči.

Tudi ljudska šola je taka naprava, v katero morajo hoditi skorej brez izjeme vsi otroci. Mej šolskimi otroci se pa nahaja obilo nežnih, nedolžnih in nepopačenih src, a so pa tudi taki, v katerih mladih srcih je že prezgodaj pognal zarodek hudobije. Take mora šola voditi na pot poboljšanja. Ker pa lepa beseda vselej ne najde lepega mesta, treba je postav, po katerih se mora mladina ravnati in jih na tanko izpolnovati. Vse to nam določuje manj ali več šolska postava, katero morajo šolski otroci, stopivši v šolo, poznati.

Kaznovati in vedno kaznovati neubogljive učence, je pa zeló težavno ter napredku in pouku škodljivo. V šoli, v kateri se družega ne dela, nego kaznuje, potrači se preveč časa, in sicer toliko, da ga za posamezne šolske predmete primanjkuje. Taka šola ne napreduje, ampak zaostaja, ter gre rakovo pot. Dalje so nekateri stariši neubogljivih otrok tako lehkomišljeni, da se jim mrzí, ako se kaznuje njihov otrok zbog te ali druge napake, katera je morebiti v kvar posameznim ali vsi šoli, ter delajo na to, da obrekujejo šolo, njene naprave in učitelja.

Slednjič je pa učitelj nove šolske dôbe toliko preobložen z delom, da mu ni toliko mar kaznovanje, temveč hrepení in dela le na to, da bi pri mladini mogel vse z lepo besedo doseči; prepogosto kaznovanje mu je pa že prav nadležno, ker je manj ali več združeno s strastjo, recimo vsaj z nevoljo, katera škoduje zdravju.

Večkrat je pa učitelj sam kriv, da mora v šoli bolj pogosto kaznovati. Treba je tedaj, da se učitelj po vsi svoji moči kaznovanju v šoli ogiba. Zatorej naj se povsod v šoli in zunaj šole dostojno véde.

Učenci morajo učitelja imeti kot nekako vzvišenega človeka, ki ni zapleten v nikake pregreške in nerednosti. Učitelj naj bode torej mej ljudstvom tak, o katerem se ne vidijo tudi najmanjši npravstveni pregreški. S svojim treznim in spodobnim vedênjem, z neomahljivim značajem bode naj ljudstvu dober vodnik in moder svetovalec, kateremu edina skrb je le to, kar je njegov poklic. V šoli naj deluje vestno, pa tudi zunaj šole naj ne zamuja nobenega trenutka, v katerem bi ne povzdigoval omike in blagostanja národa svojega. Tak učitelj pridobiva si zaupanje in ljubezen starišev in občine, in ako uživa ljubezen odrastlih, vzbujala se bode do njega tudi ljubezen v otrocih, kateri bodo šolske postave radovoljno in veselo izpolnjevali, vse storili, ter si pridobivali in ohranovali ljubezen učiteljevo. Ako pa učitelju teh čednosti manjka, naj se trudi in dela kakor hoče, naj še tako lepo in vzvišeno govori o tej ali oni reči, plod njegovega delovanja bode le polovičarski.

Učitelj naj bode v šoli prvi in zadnji. Ves za uk odločeni čas porabi naj v šoli, ter naj čuje nad mladino tudi v tako zvanih prenehljajih. Vsaj ima pa tudi posla dovolj, ako le hoče. Pred šolo, ko se učenci zbirajo, naj jim pomaga pri nalogah; s slabimi naj ponavlja prejšnje nauke. Učenci, zapazivši učitelja prvega v šoli, hodijo mirno in tiho na svoj odločeni kraj, z nekakim spoštovanjem, kakor ljudje v cerkvi. Tako čujočemu, za uk in šolo vnetemu učitelju ni treba vedno upiti praznih besedí: „Tiho in mirno!“

Po nekaterih šolah na deželi je pri celudnevem pouku navada, da otroci ostajajo v šoli in čakajo popoldnevnega uka. Tudi tù jih mora učitelj skrbno nadzorovati. To se lahko zgodi, vsaj je celudnevni pouk le na večrazrednicah, v katerih naj se učitelji vrsté pri nadzorovanji. Naj se že nadzoruje tù tako, ali tako, vender pa smelo trdim, da v takem slučaju mora učitelj na spodobnost in lepo vedênje svojih učencev sam paziti.

Dalje mora učitelj pri poučevanji glasno, počasi, razločno in umljivo govoriti. Za stvar, katero razlaga, mora biti tako preget, da se mu to na obrazu bere. V takem slučaju bodo ga učenci radi poslušali, in si stvar dobro zapomnili. Pri poučevanji naj bode miren na primernem prostoru, od koder vse učence previdi. Ako zapazi kak nered, naj nikar precej ne opominja, še manj pa kaznuje, ampak učenca, ki ne pazi, naj hitro vpraša.

Slednjič naj učitelj le redko ukazuje in prepoveduje, in kadar zapoveduje, naj vselej trdi, kakó naj se to pa to izpolnuje, ne pa prepoveduje. To pa, kar je enkrat zapovedal ali prepovedal, mora se strogo in brez vsakega omahljaja zgoditi. Z nalogami, posebno s predolgimi in pretežkimi, naj učitelj ne preoblaga mladine, vedoč, kakó težavno je posebno otrokom na kmetih v neprilicnih stanovanjih, da kaj spisujejo. Prepogoste naloge odvrčajo mladino od šole, ter jo izpreminjajo v kraj muk in nadlog. — Da pa učitelj vseh kazni, posebno teh, ki izvirajo iz hudobije, odstraniti nikdar ne bode mogel, je samo po sebi razumljivo. A vender, ako si bode po vsi svoji moči prizadeval, da bode svoje učence vedno vestno varoval in jih k dobremu napeljeval, bode njegovo prizadevanje od dné do dné uspešnejše in blaženstnejše. Sicer pa naj učitelj tudi večkrat misli sam na svoje slabosti v mladih letih, ter naj tudi potrpi in prizanaša otrokom kaj, kar ne izvira ravno iz hudobnega srcá, temuč prihaja le bolj iz otroške razmišljenosti.

Jak. Cepuder.

Knjiga Slovénka

v

XVIII. veku.

4. Kratkočasne Uganke inu čudne kunšte iz Wele (statt bele!) šôle, od Petra Kumrasa (Anagramm statt Pater Markus cf. Šafařík. S. 86). Na Duneju per Ch. Grosserju 1788. 12^o. 48 str. — V razgled bodi:

Predgovor od ugank, inu čudneh kunšt. — „Kokú je poč tu: si bo merski êdn mislel, katiremu bodo lete bukuvce v' roke, ali pred oçy prišle, koku je tu: de en človek je na tu zapadl, krayncam take qvante (kakeršne so uganke, inu čudne kunšte) pisati, inu v druku vonjidi pustiti? — Na tako vižo, koker se meni zdy, be bil jest že kmalu s pervega konca to pervo uganko: tvojo misl lube moj Perjatl! uganil. Al povej meni: moj Lube! kaj otše tu poč tolkajn čudnega biti? — Tu je meni ena uganka, čez katiro se ti čudi, katiro meni rezloži: de dadusehmal, ke so Kraynci že na merski ene rečy, koker nigdar poprej, zapadli, še nehčé na take rečy zapadl ni, katire so že v' drugeh šprahah na dan, inu med ludy dane ble: katire merski enemu, tudi med gmain pukam, ali za dolge čas si krajšati: ali med drušeno en smeh, ali špas početi služejo: merski enega v' eni ali drugi reči podučę: njemu njegov tumpast um zbrusejo, pamet ubrišejo, ter človeka v' več rečeh bel vednega, inu znajdenega delajo.

Kaj takega so v' stanu uganke, inu čudne kunšte sturiti; dokler uganka ja drugega neč ni, koker ena zavytu povedana beseda, ali čudnu, inu use drugači, koker je samu na sebi, postavleno prašanje, katiru se skuz eno zakryto pergliho zdej s' to, zdej iz uno rečjo, naprejpurnése, inu, de be se rezložilu, inu uganilu, gorida, časi zatu: de be se kaj k pridnemu uku: časi k zbrihtanju te pamete: časi k potrebnemu rezveselenju tega serca iz ugank vonuzelu.

Use ima svoj čas, prave ta modre Ekklesiastes 3, 4. Tok je tudi čas se smejati, inu veselega serca, ali dobre vole biti, tu je: svoje vesêle iz eno rečjo inu v eni reči imeti, katira nekar Boga, nekar svojega bližnega narezžale. Dokler tu kratku nekar človeški naturi nasluže, kader se človek zmirej kislú, inu potuhnenu deržy: useskuzi modru, erznú, inu ojstru obnaša. Človek more gledati, večkrat, skuz kar bodi zene rečy poštěnu svoje serce k vesêlu perpraveti. Med drugemi se zna tu zdej skuz uganke: zdej skuz čudne kunšte daseči . . . —

Te buqve so na Kraynski zemli scer res kaj novega; al uganke goridajati, inu kunštne, umetne rečy špogati je že tudi na Kraynskemu ena stara navada. Nekedej so njeh per mizi, na gosteh; inu scer per dobri voli, ali v eni perjazni združbi goridajali, de so se pred kregam, inu prepiram obvarovali, ter per dobri voli, inu perjaznosti obderžali. Toku se še tudi per sedaneh časeh namest klafanja, ali oppravlanja per pošteneh luděh gody. Torej so uganke od useh stanov, od antverhov, od ludy, inu žival: od vseh stvary, na nebu, inu na zemli zložene.

V S. Pismu se uganke najdejo: koker tudi v' buqvah teh Modrijanov starega svejta; tok niso tedej luděm uganke toku nanucne, koker se mordej enemkatirem zdę. Al kaj je treba od ene znane rečy tolkajn besedy delati? Uzamimo rajši uganke pred se itd. (str. 6).“ —

5. Kmetam za potrebo inu pomoč ali ukapolne vesele, inu žalostne pergodbte te vasy Mildhajm. Za mlade, inu stare ludy. Utisnenu na Duneju per Chr. Grosserju 1789. 8^o. 442. — Eine Uebersetzung des Becker'schen „Noth- und Hilfsbüchlein für Bauersleute, oder lehrreiche Freuden- und Trauergeschichte

des Dorfes Mildheim“. — Listrom (str. 60). — Buqve kmetam za potrebo inu pomoč (1—60), katire uče, koku be znali zadovolno živeti (63—120), poštnu premožni ratati (121—291), ter sami sebi, inu drugem v' use sorte potrebah pomagati (292—442). Use is virijetneme Istorijame, inu Exempelnami zvižanu, inu is pildami occifranu, skuz enega ta lube kmetuške stan „Rēs Zhislajozega Blifhneka Per Mogozhemu Ajfru Danu (. . mit Bildern gezieret durch einen dem lieben Bauernstand redlich zugethanen Bürger. — Prestavel P. Marka cf. Šafařík. S. 91).

Knjiga ta je po nemški večkrat natisnjena v Gradcu v šesterih razdelkih, kterim je poslovenjena pa le prva knjiga v sprednjem in naslednjih delih s prvotnimi slikami in v XIX postavah. Prigovori nadpisom so vezani v Markovi besedi na pr. »Ein gutes Werk, das wohl gelingt, — Die grösste Lust auf Erden bringt: Kaj dobrega, ak' ti rata, — Te vesely čez dva zlata.« — »Hilf deinem Bruder in der Noth! — Diess ist des Christen erst Gebot: Svojem bližnem imaš pomagati, — Koker je otl Buh nam vkazati.« — »Soll dir's gelingen — Und Nutzen bringen, — So folg' dem Rath — Durch kluge That: De tebi rata, — In te nafrata, — Tok si pusti rad — En dober svejt dat'.« — »Die Erd' ist gross und überall — Voll schöner Gottes Güter, — Und alle Menschen — Jud und Türk — Und Christ — sind unsre Brüder: Velik je ta svejt, inu povsod — Poln narlepšeh Božjeh darov; — Naš — Judovske, in' Turške rod — Je 'n kup Božjeh stvar', jen bratov« itd. — Kar je v nemškem virniku str. 240—266: „Auszug aus Wilhelm Denkers Reisebeschreibung“ — je P. Marko po svoje predelal ter namestu nemških tujih dežel popisal Avstrijo, Turčijo, Rusijo in druge dežele slovanske (str. 226—258). Ker je to menda prvi slovenski popis naše domačije, naj se ponatisne v razgled nekoliko največ v njegovem črkopisji na pr.:

Vonpotegněnu is popisovanja Denkove rajže.

„Cel svejt, ali zemla je ena velika ojstra, inu kosmata kugla, po katiri morje okrog, inu okrog teče, na tako vižo, de dužele iz vode naqvišku piče, ked veliki ottoki . . . Cel svejt se na 4. platy rezdejly: pruti polnoči ležy Europa: pruti jutru Azija: pruti poldnětu Afrika: inu pruti večeru Amerika. Od Nēmškeh dužel ležy v' Europi pruti polnoči Danska, Švénska, Boruska, inu Moškovitarska; pruti jutru: Pojlska, Ogreska, Turška; pruti poldnetu Švicérska, Francoska, Španska, Portugeska; pruti večeru: Votlinska (Holland), Voskijska (England) zemla, katira se iz Skujidsko vred Velika Britanija ime-nuje, inu ta k' ti šlišejoča Jerna (Irland) . . . Tu pervu, kar je Denk v svojeh buqvah od dužel zapisanu imel, je od Karatana ali Koroškega . . . Is Korotana je Denk se spustil na Štajersku . . . Ogresku . . . Potem se opisuje Zklavonija . . Estrijansku . . Moravsku . . Bojemsku . . Lužinsku . . Šlezenga . . Borušya . . Pojlsku . . Erdelje . . Bukovina . . Rusijansku . . Turčya . . Moldava . . Vulašku . . Volgarsku . . Serpsku . . Boznijasku . . Hrovašku . . Kraynsku . . Gorišku . . Teržašku itd.

„Na Verhneki (Nauportus) se Lublanca zvira iz skale, ter kmalu per svojemu izvirku čovne nose. Odtod se po ti v' l. 1765. narejeni cesti v mejstu Idrija gre, katiru iz enem starem gradam med goleme gorrame, v dolini . . čepy . . Le 2. mile obseže Idrijska zemla; al šafti ima ena druga večje šac nad živem srebram, koker Kraynska dužela tukej, v Idriji . . . Tu živu srebru (Mercurius Virgineus) se čistu skuz špranje teh skal steka . . . Knapi so usi glih, na žovniirsko vižo oblečeni, ter se njim usak večer na dom bôbna (Zapfenstreich). — Na uni strani ležy Hočevje . . Ribneca . . Metlika . . Keršku . . Novu mejstu . . Višna gorra . . Sittičena . . Kostajnovca . . — Pol Lublane stojy na Dolenskemu, pol pa na Gorenskemu, kar amnak Lublance ležy. Lublana (ta nekdana preselitva teh Rimlarjov Aemona) je tu poglavitnu mejstu, ter ima

pred 6. mejstneme uratame svoje predmejtja: en theatrum: Kassino: Kasarmo, inu 5. Kloštrov; v' mejstu, kjer je use živu od ludy, inu je is kamenjam, med katirem se Jašpic, Porfyr, Chalcedon itdr. narajma, pofajštranu; ima svoj Lontovš, Rôtovš, Fiztamio. Škofyo, Križanke, Firštov of, inu več drugeh lepeh hiš; poleg dveh Kloštrov, tudi svoj Liceum od 10. latinskeh inu drugeh šol. Cirkve so lepe; al stolna Cirkuv S. Meklavža, inu S. Petra fare pred mostam so med njeme te narlepše. V Škofji Lôki, inu celi Grašini, katira 10. mil okoli seže, 200. vasy pod sabo ima, inu Škofu v' Frajzingi šliše, se dovel preje sprede, issuče, v' platnu zdela, inu čez morje preda. V Bitni . . Stražišah . . Krajn . . Teržič . . na Jesenicah, Plavžu, Savi, Javerneku . . Gorra Lebêl je meja med Kraynsko inu Koroško duželo, čez katiro je Ces. Korel VI. is naizrečeno utrato to ked kača semterkje zavyto cesto narediti, inu na artiču gorro predreti pustil. Pruti Štajerskemu pak dela gorra Trojane mejo. Na Vačah . . Kamnek . . Pod Meki-name . .

Sedanu Kraynsku Vajvodstvu je blu per Rimlarjeh en dejl Norika pruti večeru, kader je bla pak jela Rimska oblast pojemat, so bli to zemlo Slavenci obsedli. Ces. Korel ta Velike je na leti zemli Vojarski Gospošeni konc sturil. Na tu pak so narpoprej Namestneki is Frankonije: potem Vajvodi is Koratana: za njimi Pokrajni Kniži is Krajna gospoduvali, ter so še tudi čez Slavino (Marchia Slavonica) postavljeni bli. Tu use skup je potem na Lepolda Babenbergskega, Estrijanskega Vajvoda prišlu: inu Fridrik, ta wyteske je že Kraynsko duželo, ked enu Vajvodstvu pod sabo imel. Kader je bil pak is Fridrikam Babenbergskem us rod odumerl, se je scer Ottokar Pemske Krayl Slavine pooblastil; al Ces. Rudolf je tu skuz orožje v' l. 1282. spet nazajdobil, ter je tu svojemu Synu Albertu naročil; Kraynska dužela pak je Majnhardu Knižu v Tyrolah, inu Koratanu v roke prišla. Al ke je Majnhard bres irba umerl, je v l. 1335. Kraynska dužela Habspurški Estrijanski rodovini v brambo se spustila: inu ke je Albert IV. Goriške Kniž v l. 1364. tudi Gorišku Estrijanskemu Vajvodu zapisal, je cela Kraynska dužela, h' katiri je bla tudi Istrija inu Metlika peruzęta, pod Estrijansku Vajvodstvu padla. Dolga je Kraynska zemla 30, široka 25, po ravnemu pak obseže 214 □ mil, kjer 420.000 duš prebiva, od katireh njih v' enemu lejtju okoli 13890 pomerje; namest teh pak da Buh blizu 15950 otrok na svejt. Po celi duželi se narajma 16 mejst, 22 tergov, čez 200 gradov, inu blizu 400 vasy. Kraynci so usi Katholš: samu med Novemmejstam inu Metliko stanujejo eni starovirci, katiri veliku ojestrejši pôte, ked usi Katholš derže. Usi Kraynsku ali Slavensku govore: per Gospôski pak se use po Nemšku piše, inu naprejnôse. Cela dužela je is gorrame, ked is eno keteno skupsklenena.

Dosti s' teh hribov je scer is ludmy, ali gojzdmj prevideneh, al dosti njih je tudi pusteh, inu goleh, na katireh se sneg inu led celu lejtju nastaja. Krâs je skorej use ena peč; Hrušeca . . Ta narvikše gorra je Terhlov, 1399 seženov od narnižejšeh tla gori, visok, ter čez te druge, ked en oče čez svoje otroke po celi duželi gleda; po dolini ležę cele pečy, katire so se od te terhle gorre odtergale inu dolizvalile, koker de be se bli kedej gorjaki is njeme lučali bli. Po drugeh gorrah se čudne duple znajdejo, kjer dovji golobi mladiče vale. Skuz uno v' Postojni se zna čez 2. mile notri hoditi: inu čuda te nature v' trebuhu te gorre gledati. Med gorrame stoje po deželi 4. jezera: Wlędsku, Wohinsku, Čepešku, inu ta narčudnejše Cirknesku . . . Neč mejn pak, deslih je tolkajn inu toku čudneh vodâ po duželi, tok vonder po eneh krajeh vode nimajo: ali dobra ni. Ta suha Krajna, inu zlasti tu scer rodovitnu Temnišku pojle . . . Cele dale se narajmajo, kjer drugega, ked bičovje ali mâh narase, po katireh krave okoli lazejo, koker te kumerne krave Krayla Faraona: gnoj restresajo inu lačnejše domu pridejo, koker

so na pašo šle . . . Od sadja ima dužela use sorte . . . Vinu se prav dobru inu obilnu ima. Marven je tu narzdravše. Čebele znajo Kraynci toku dobru glajštati, de druge v' temu učę. Kader ersje po planinah cvede, dado ti is dolin svoje čebele kjekej: inu kader ajda inu goršica cvedô, dadô uni svoje na rejo lesem na ravnu doli. Tu je lepú, kader se ludji, inu cele vasy, ali soseske toku perjaznu med sabo zastopejo. Merski en zastopne čebelâr si per svojeh čebelah enu lejtú po 100. do 200. rajnš perdoby. Dovje inu povodne živalē, tudi morske ribe se pousod po duželi lovę; zlasti pak cipe, žerjavi, inu tiči use sorte. Ta narveče šac pak brez usega cvibla je živu srebru, železu, jeklu, kar se po duželi kople, inu večdejl zdelanu iz dužele pošila. Tokú je tudi is povhoveme kožecame dobra kopčya na ptuje kraje. V' duželi se znajde 7 fabrek: 672 hkavskih stolov, katiri usaku lejtú za 400.000 fl. platna sturg: 56 kladuvov ali fužin, katire lejtneđan 20897 centov železa pokujejo: le sameh žeblov bo vsaku lejtú skorej za 200.000 fl. prodane. Sol dobe Kraynci iz morja. Al deslih vse te rečy Kraynska zemla ima, tok se vonder zavle Tersta inu množece teh ludy sama preživęti namôre (str. 254) itd."

XI. Franc Saveri Gorjup — rojen v Celju menda 30. nov. 1735, župnik pri Novi Cirkvi nad Celjem, umrl 2. dec. 1781. — Spisal je

Cirkounu leitu ali Evangelski navuki za usse nedele inu praznike celiga leita, poprei na Slovenski jezik ukup spissani inu per altarju naprei nesseni od časti uredniga gospuda Francisca Xav. Goriuppa, Faimestra inu Comissaria per Novi Cirkvi nad Cellam, Goriškiga firsta inu škoffa Consistoriala. Cum Licentia Superiorum. Labaci, Impensis Michaelis Promberger A. 1770. 8^o. 448. Lit. Egerianis. — Latinska posveta v začetku je nadškofu Goriškemu . . Carolo Michaeli . . Comiti ab Attems . . , s ktero se vjema na koncu pridejani

Predgovor: „Ta Gnadlivi Firšt, inu Goriški Erc-Škoff so na nas večkrat to poveló pustili priti, de bi se v' Nedele inu Praznike tudi per ti prvi S. Maši, slasti če se tisti dan tu Božju opravilu drugdi, koker per Fari deržy, ta keršanski folk z' enim kratkim navukom imeu napasti. Leti sveti maningi de bi jest po mogočnosti perpomogu, inu tem Duhouskim Pastyrjam, koker mojim lubeznivim Bratam, Feimeštram inu Kaplanam (iz katirih nekteri za volo drugih notišnih opravilou; nekteri tudi za volo pomankejna naše gmein šprahe, posebnu aku so šele oni iz šoll, ali iz drugih Dežell inu kraju h' nam peršli, v' leti nym gori naloženi doužnosti obeno meiheno težavo naobčutjo) z' mojó dobro volo perložnu perstopiv, nym ponudim tukei Evangelske Navuke na slovenski jezik večtal toku, koker se v' tem kraju Cella govory, secer cel kratku ukup znessene; vonder, dokler je po bessedah tiga Apostelna 2. Tim. 3. vsaku Pismu nuenu h podvučejnu, h previzajnu, h posvarjeinu, h oppominejnu v Pravici, de bi ta Boži človek popounima, inu h slednimu dobrimu dellu podvučen biu; znajo tudi ti kratki navuki veliku dobriga sadu pernessiti, aku le ena dobra maninga zravnu pride, katira v timu stoy, de ta človek, katiri bere ali posluša, skerbnu inu v resnici premisli 1. kai ima on po timu Evangelskimu navuku sturiti? 2. kai je on dosihmau sturiu? 3. kai on oče posihmau sturiti? Na takšno vižo bode tu serce vsselei kei občutilu, kar je tistu koss h' dobrimu nagniti, inu bodo leti kratki navuki ta sad, katiriga sem jest zavupau zadošeči, sami od sebe pernessili. Secer glih koker ta gmein perpovest vučy, de vsse vssim dopasti namore, toku tudi lehku previdim, de bodo lete nadoužne Bukvice svoje Tatlouce nešle. Ali jest nym inu enimu vsakimu od tistih te bessede Martiala na vušesse povem, namreč

Carpere vel noli nostra vel ede tua.

Kir sam nič nasturiš, je bolši, de moučiš.

Jest nayšem mojo, ampak Božjo čast, inu mojga bližniga Izveličejne, za katiru sem z' Božjo gnado perpraulen koker živeti, toku vmreti. Ty bodi zdrau inu v' tvoj andohti na mene spouni.“

Versta teh navukov je po nedeljah in praznikih: a) Zymski, b) Spomladiški, c) Poleitni inu d) Jesenski Tal. — Šafařik (str. 24. 123) pravi: „Es sind kurze, bei der Frühmesse zu haltende Homilien, in Sprache und Schreibung ziemlich schlecht. Der Verfasser sagt, er habe das Buch in windischer Sprache, wie man sie um Cilly spricht, geschrieben; man spricht aber um Cilly nicht sonderlich gut.“ — Na razgled bodi le nekoliko o skušnjavah na prvo nedeljo v postu:

„Inu kaj je ta Satan per Kristusu delau? Pole! trikrat ga je on z' svojmi skušnjavami perjeu, le enu natirlih človešku nagnejne na njemu spoznati. On je začeu od notišnih rečy: Reci, de letu kamenje kruh postane. Od tih notišnih je se on oberniu h častitlivim rečem: Pusti se tu doli: ti Angeli bodo tebe na svojih rokah nossili. Ta offertni Duh je želou v Synu Božjimu eno offertno missu obuditi, skuz tu noterdavajne: Kaj bodo ti ludje rekli, kader bodo tebe letat videli. H poslednimu ga oče v lakomnost pelati, inu mu vess svejt h dobičku ponudi: Letu vsse očem jest tebi dati. On bi biu za dobro vzeu, aku bi ta brumni Pušaunik le v enu samu med tem trojnim biu pervoliu. Pa ta ležnivi duh je pousod biu premagan, inu ta slepotya niegoviga obetejna očitnu rezodena. — Zakaj Kristus je vsaki skušnavi eno resnico iz svetiga Pissma čednu, inu brez zmote proki postaviu: človek ni od samiga kruha žiu, je reku on h ti prvi skušnavi. On oče reči: ta človek obstoy iz dveh natur, iz messa inu iz duše: toku ja nasme on samu za messu, temuč tudi, inu zlasti za dušo skerbeti. Ta duša pa se z besedo Božjo živyy, katira govory: Išite narpoprej Božje Kralestvu: tu drugu ima vam brez vaše skerbi perverženu biti. Obenimu Božjimu služabniku nabode kruha mankalu, dessiglih časi eden ali drugi per tenkim živeti more. Takišne misli nass troštajo v potrebšini. Če pa Bog oče, de bi ti od gladu vmrv: ob kuliku poide tebi hujši, koker aku umerješ na jetki? Bogu pokorn biti je potreba: dougu živeti ni potreba: bolši je vmreti, koker grešiti. — H ti drugi skušnavi je ta Izveličar diau: Ti nimaš Gospuda tvojga Boga skušati, inu za volo ene posvetne časti čudeže od njega pogirvati. Bolši je brez videjna svet biti, koker se svet videti, inu ne biti. Kaj tebi pomaga, de sam sebi dopadeš? praznu štimajne! gledej, de Bogu dopadeš: tu per tebi stoy: ludem dopasti, nastoy v tvoji moči; še obeden ni rojen, katiri bi vssem dapadiu. — Ta treka skušnava je bla enu napelavejne ne samu h lakomnosti, ampak tudi h malikovajnu: Ta Satan je oteu, de bi mu tisti Božjo čast skazou, katiri je sam Bog biu. Pa Jesus je reku: ti imaš Boga tvojga Gospuda moliti, inu njemu samimu služiti. Na tu je on tiga skušnauca z zaničuvajnam od sebe segnau. En nauk za nass, de tudi mi njega nar ležiši preženemo, aku mi njega zaničujemo... — Letu premisljoč nekteri, kader v greh padejo, hudiča kriviga delajo, koker nih Mati Eva: hudič me je zmotiu: hudič me je oslepiu etc.; pa ni ress: hudič je nadoužen, inu raunu toku meihenu premore škodvati, koker en pess na ketni, aku se eden sam h njemu naperbliža. Ta nar hujši hudič je si ta človek sam, aku on bejžat noče, inu se noče braniti: enu med tem dvojnim je potreba, ali se skušnavi za caita ugniti, ali se serčnu braniti (Str. 128—132).“

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

Marsikateremu učitelju se utegne zazdeti čudno, da mislim pisati o predmetu, ki nij predpisan v ljudskih naših šolah. Istina je, da se naravnost ne zapoveduje, da bi gojili ta predmet v ljudski šoli; vendar razumni učitelj bode znal važni ta predmet družiti z jezikovim poukom, kar bode gotovo na veliko korist nežni ljudsko-šolski mladini.

Užé vlansko leto sem imel priliko v „Učiteljskem Tovarišu“ opozarjati na to, kako dobro je, da je v naših berilih: v II., III. in IV. podpisano malo ne pri vsakem koščku imé onega pisatelja, ki je spisal dotični odstavek. Naravno je, da se mora vestni učitelj, obravnujoč dotični košček, pomuditi tudi pri podpisanem pisateljevem imenu. V kratkih, učencevem razumu dostopnih, navdušenih besedah, naj učencem pové pisatelj životopis in opiše njega slovstveno delovanje. Takó, dragi mi kolega, budit bodeš v srčecih v odgojo izročene ti mladine ljubezen do našega jezika in národa; takó položiš v srca svojih učencev kal one navdušenosti, katera ji v poznejih letih vzplamti v korist národni naši stvari! Saj je sploh znana reč, da je slovenska naša mladina vzprejemljiva za vse lepo in blago; vtisi, katere pa zadobi nežno otroško srcé, ostanejo vse žive dni. Pri tebi je torej, dragi mi tovariš, da učencem kažeš, kakó so delovali, borili se in trpeli naši pisatelji za naš národ; takó bodeš svojemu dómu ustvarjal jeklene značaje, in učenci tvoji, kakor hvaležni národ slovenski, bode blagoslavljal tvoj spomin, ko bode užé davno hladna zemljica pokrivala tvoje kosti! . . .

A tù poreče marsikaternik: „To je vse lepó in prav; a imeti bi morali nekak návod, kakó obravnavati slovstveno zgodovino v naših ljudskih šolah, in to toliko bolj, ker je sploh znana reč, da se starejši učitelji nijso učili zgodovini slovenskega slovstva, in kar je mlajših, učili so se jej sicer, a po nekod prav plitvo!“

Predragi moj! Da se kolikor toliko odpravi ta nedostatek, doskočiti hočem jaz na pomoč. Opisati hočem ljudsko-šolskim učencem primerno vse one pisatelje, ki so podpisani v naših berilih, pričenši s II. in končavši s IV. Berilom. Da to neprelehko nalogo povoljno rešim, posluževal se bodem mnogih in dobrih virov, ki so mi na razpolaganje. Takó pride delce kot celota vendar prav učiteljem in učencem. Nadejam se, da preskrbí vrli rodoljubni založnik poseben prenatís tega spisa, vsled česar se delce utegne prav razširiti mej našim učiteljstvom, kar bi bila posebna moja želja.

Predno se pa lotim namerovanega životopisja, zdí se mi potrebno, da na kratko označim, kaj je slovstvo ter popišem najvažniše oblike, katere se nahajajo bodi si v poeziji ali prozi. Se vé, da ne veljá naslednjih 6 paragrafov učencem ampak učitelju, kateremu ne bodo škodili.

§. 1. Slovstvo se imenujejo oni izdelki človeškega uma, ki so se nam zapustili v pismu. Razločujemo vednostno in lepo slovstvo; poslednje obsega pesniška dela. Vsaka stroka človeškega znanja ima svoje slovstvo; takó n. pr. imamo pedagogijsko slovstvo, zdravniško slovstvo i. t. d. Zgodovina slovenskega slovstva nam kaže najvažniša prozaična in poetiška dela.

§. 2. Nevezani priprost govor imenuje se proza, izdelki v prozi so prozaični. Poezija ali pesništvo je umetnost, s katero kažemo to, kar je lepega, z besedami; poezijo zovemo tudi vezano besedo, ker se ne more takó slobodno gibati, kakor proza, ampak so ji odločene posebne meje in vezí; izdelki v poeziji so poetični ali pesniški. Poezija razpada z ozirom na pesnika, t. j. človeka, ki pesni zлага, v a) národno in b) v umetno poezijo. Národna pesen je ona, katero národ užé od

nekdaj popeva, o kojoj se pa ne vé, kdó jo je zložil. Čim dlje kaka pesen mej národóm živí, tem boljša je. Umetne pesni zlagajo poznani izobraženi pesniki.

§. 3. Vsaka pesen obdeluje svoj predmet, po tém razpada poezija v lirično, epično in dramatično poezijo. Lirična pesen je ona, ki razdeva notranja čutila pesnikova; njen izvor je v pesnikovem srci. Epična je ona pesen, v kateri nam pesnik kako prigodbo pripoveduje, pri čemer nima njegovo srcé nobenega opravila. Dramatična poezija je pa ona, ki nam kaže dejanja, ki se vršijo pred našimi očmi; ona ima tudi lirične in epične momente.

(Dalje prihodnjič.)

Iz slovenske slovnice.

Dopolnek.

Vprašanje: Kaj je dopolnek, dopolnilo ali predmet? stavilo se je gotovo že češče na učečo se mladino, zlasti v ljudski šoli, nego se je nanj, recimo, prav, ali napačno odgovorilo. Je-li res dopolnek to, kar se čestokrat v šoli sliši, namreč: „Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki glagol in pridevnik bolj natanko določuje“, ali pa: „Dopolnek je isti člen ali del stavkov, ki dopovedek bolj natanko dopolnjuje“. Ste-li ti slovnični definiciji o dopolnku resnični, to na primerih dokazati je namen naslednjim vrsticam! Vzemimo n. pr. stavka: „Kdor svojo domovino v resnici ljubi, ne sramuje se maternega jezika, ki domače kraje po domače oživlja“. (Slomšek.) „Kdor srčno zmaga spake, mirú si gor je svest“. (Pot.) V stavku: „Kdor svojo domovino v resnici ljubi“ je „domovino“ dopolnek h glagolu „ljubi“ in „v resnici“ je prislovno določilo k istemu glagolu. V stavku: „Ne sramuje se maternega jezika“ je „jezika“ h glagolu (ne) „sramuje se“ dopolnek. V stavku: „ki domače kraje po domače oživlja“ je h glagolu oživlja dopolnek beseda „kraje“ in „po domače“ je istemu glagolu prislovno določilo. V stavku: „Kdor srčno zmaga spake“ je beseda „spake“ dopolnek h glagolu „zmaga“ in „srčno“ je pa istemu glagolu prislovno določilo. V stavku: „Mirú si gor je svest“ je „mirú“ dopolnek in „gor“ prislovno določilo k pridevniku „svest“ (si). Besede: „v resnici“, „po domače“, „gor“ so, reklo se je, v dotičnih stavkih prislovna določila, kaj drugega v tem slučaju biti ne morejo, in kot določila določujejo v dotičnih stavkih glagole: ljubi, sramuje se, oživlja; zmaga, in pridevnik: „svest“ (si). A po definiciji: Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki glagol ali pridevnik bolj natanko določuje, pa določujejo tudi besede: domovino, jezika, kraje; spake, mirú, kot dopolnki navedene glagole in dotični pridevnik. Iz tega sledí, da ali dobimo za dva stavkova člena, ki isto opravljata, dve različni imeni, namreč: dopolnek in prislovno določilo; ali pa teh dveh stavkovih členov, namreč: dopolnka in prislovnega določila opravek ni isti, to je: zgoraj navedena definicija ni resnična. Da imata dopolnek in prislovno določilo isti opravek, namreč: „da obadva določujeta glagol in pridevnik“, ne bilo bi med njima nobenega razločka razven imenega, bil bi tedaj dopolnek ravno isto, kar je prislovno določilo, in prislovno določilo bilo bi ravno isto, kar je dopolnek. Je-li to mogoče? Gotovo ne. Tedaj morata imeti različen opravek, in definicija: „Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki glagol in pridevnik bolj natanko določuje“ je neresnična.

Je-li druga definicija o dopolnku glaseča se: „Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki dopovedek dopolnjuje“ resnična? Vzemimo nekoliko stavkov, in oglejmo si na njih dopolnke, n. pr.: „Sila moč premaga“. N. pr. „Lepo je vsakemu milo“. N. pr. „Razumeti resnice božje je dar božji“. (Met.) „Lakota nepremagljiva pretí odpreti grada trdna vrata“. (Preš.) „Vsa drevesa so preslaba roditi to sladkost“. N. pr. „Pojdi hlapec jame kopat, oj

široke in globoke!“ N. ps. V stavku: „Sila moč premaga“ je glagol „preмага“ dopovedek in njemu je „moč“ dopolnek. Isto tako je v stavku: „Lepo je vsakemu milo“ „vsakemu“ pridevnemu dopovedku „(je) milo“ dopolnek. Tedaj, rekel bi kdo, je definicija: „Dopolnek je isti člen ali del stavkov, ki dopolnjuje dopovedek“ resnična in prava. Da! tukaj. Toda pogledimo si dopolнке pri ostalih stavkih, in prepričamo se, da se to pravilo ne dá uporabljati za razlago njihovih dopolnkov. Pravilo pa mora biti splošno. V stavku: „Razumeti resnice božje je dar božji“ je v nedoločniku glagol „razumeti“ osebek, in temu je beseda „resnice“ dopolnek. V stavku: „Lakota nepremagljiva pretí odpreti grada trdna vrata“ je dopovedek glagol „pretí“, sicer po svojem pojmu nepopolen, torej zahteva, da postane popolen, dopolnka, in ta je v nedoločniku stoječ glagol „odpreti“ temu pa služi samostalniկ „vrata“ kot dopolnek. V stavku: „Vsa drevesa so preslaba roditi to sladkost“ dopolnjuje po pojmu nepopolni pridevnik „preslaba“, ki je s svojim pomožnikom v stavku dopovedek, glagol „roditi“, ki stoji v nedoločniku, in tedaj ni dopovedek, ampak dopolnek, in temu je dodan dopolnek „sladkost“. V stavku: „Pojdi hlapec kopat jame, oj široke in globoke“ ni v namenilniku glagol „kopat“ dopovedek, ampak dopolnek h glagolnemu dopovedku „pojdi“ in njemu pridružen je dopolnek „jame“. Da si ogledamo še dopolnek pri samostavnem dopovedku, vzemimo n. pr. stavek: „Za uk si prebrisane glave, pa i. t. d.“ (Vodnik), kajti le v tem slučaju, namreč da stoji s pridevnikom združeni samostalniկ v roditeljskem kot dopovedek, smemo pri samostalnem dopovedku dopolnka iskati; drugi samostalni dopovedki dopolnka ne trpé pri sebi. A tudi pri samostalnem dopovedku v roditeljskem je to le na videz. Razložimo si zgoraj navedeni stavek na drobno! „Za uk“ je brez dvombe dopolnek, „(si) prebrisane glave“ je dopovedek; in pridevnik „prebrisane“ je prilastek k samostalniку „glave“, in tedaj ostane nam še za dopovedek le samostalniկ „glave“. Se-li v tem slučaju dopolnjuje po dopolnku „za uk“ dopovedkov samostalniկ „glave“, ali prilastkov pridevnik „prebrisane“? Gotovo ta. Kajti le pridevnik „prebrisane“ je po pojmu nepopolen in potrebuje dopolnka, ne pa samostalniկ „glave“. Tedaj tudi te vrste samostalni dopovedki ne trpé dopolnkov. Tedaj, ker smo pri preiskavi našli dosti dopolnkov, ki ne dopolnjuje dopovedkov, pa tudi dopovedkov, ki se nikdar ne družijo z dopolniki, je tudi definicija: „Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki dopovedek dopolnjuje“ neresnična.

(Dalje prih.)

Opis Krškega okrajnega glavarstva.

I. L.

(Dalje in konec.)

Tržiše.

Ta farna in šolska občina je pod Mokronogom in Št. Rupertom ob Mirni. Farna občina sv. Trojice šteje 2188 duš. K tej župljanski cerkvi spadajo te-le podružnice: sv. Device Marije v Tržišah (s pokopališčem), sv. Jurija na Gori, sv. Jakoba v Pavlji vasi in sv. Lenarta v Gaberjelah. — Pod politično občino Tržiško, ki pa šteje samo 851 ljudi, spadajo te-le kraji: Brunavas (69 lj.), Kapljas (101), Medvedjek (215), Skrovník (83), Tržiše (126), Vodale (114) in Vrhek (143 ljudi). — Fara je bila ustanovljena l. 1752., prej je spadal ta kraj pod faro Št. Rupertsko. Šolo so ustanovili tukaj l. 1879., šolskega poslopja pa še dandanašnji nimajo.*)

*) Obširnejšega opisa o tem kraju ne moremo priobčiti, ker nam dotični gospod na našo ponovljeno prošnjo in vprašanje ni odgovoril. Pis.

D o b o v e c.

Dobovec je majhna župnina, šteje samo 730 duš in še nima šole. Je v politični občini Svibenski (sv. Križ). K župljski cerkvi sv. Ane spadajo podružnice: 1. Matere božje v Ključevici, 2. sv. Mihaela v Završeh, 3. sv. Neže, 4. sv. Jodoka in kapela sv. Konstanције na Kumu. Župnina je tu od l. 1776. Na Kumu je bila že v Valvazorjevih časih imenitna božja pot.

Vкупni pregled Krškega okrajnega glavarstva.

Vкупno okrajno glavarstvo obsega nad 8 kv. mirijametrov (865 kv. km.) in šteje (po ljudskem štetju od l. 1880.) 51.023 stanovalcev*), za 1000 več, kakor pred 11 leti (l. 1869.). Žensk je za dober 1000 več nego moških. Na 1 kv. km. biva 59 stanovalcev. Bolj obljuden je samo Kameniški okraj na Kranjskem.

Po jeziku materinskem so vsi stanovalci Slovenci. Po veri so katoličani (protestantov ni), le kakih 100 je pravoslavnih in združenih Grkov (Starovercev) v Kostanjeviškem okraju.

Tla so večinoma hribovita, da-si sta Krško in Št. Jernejško polje jako veliki in obsegati morebiti $\frac{1}{5}$ vse površine v Krškem okrajnem glavarstvu. Hribi so obraščeni z vinsko trto in gozdi, mej njimi so prijazne dolinice, n. pr. Št. Rupertska, Savska, Škocijanska dolina. Nizke gore se nahajajo v tem obsegu samo na severo-zahodni in jugoizhodni strani, namreč velikani dolenski Kum (1217 metrov visok) in podolgovati Gorjanci ob meji Hrvaške s sledečimi vrhovi: sv. Jedert 883 metrov, Pirčev vrh 804 m. in Čirnič 620 m. visok.

Vsa zemlja v tem glavarstvu je rodovitna, le ob Krki se nahaja nekoliko močvirja. Veliki gozdi so na Gorjancih in v Krakovem (mej Rako in Kostanjevico), tudi drugod so nekateri hribi in rebra obraščena z gozdom. Največja reka je Sava, ki na dolgem teku, od Dobovške fare pa do Jesenic mej Kranjsko od Štajerske, v Leskovski in Cerkljanski fari pod Krškom je pa nekaj kranjskega zemljišča (Vrbina) še na levem bregu Save. Krka teče od Dobrave v Škocijanski fari pa do Čateža, kjer se v Savo izliva, po Krškem okrajnem glavarstvu. Rečica Mirna priteče malo nad Mokronogom v to glavarstvo in se pri Boštanji v Savo izliva.

Ljudstvo si služi svoj vsakdanji kruh s poljedelstvom, vinorejo in živinorejo. Največ si opomore v dobrih letinah z vinom, potem s sadjem, zlasti s češpljami. Druzihi pridelkov pridelajo največ le za domačo rabo in potrebo. Materijelno stanje ljudstva je v obče srednje in slabo, ker tiči ljudstvo zelo v dolgovih. Omika je srednja; starejši ljudje ne znajo pisati, mnogi tudi ne čitati; v prejšnjih časih ni bilo šol, vsaj še danes ni po vseh farah šole, in pred 10 leti ni bilo nikjer niti ene večrazredne šole. — Ljudstvo je dobro, gostoljubno in postrežljivo; mnogo je pa tudi prepirljivih ljudi, ki niti s svojim sosedom v miru in prijateljstvu živeti nečejo. V obče so pa ljudje premalo delavni in varčni ter preveč razvajeni v jedi in pijači.

Za duševno omiko skrbí 1 meščanska in 22 ljudskih šol ter 2 šoli za silo. 1 ljudska šola ima 4 razrede (v Krškem), 4 šole po 3 razr. (v Leskovci, Št. Jerneji, Mokronogu in Radečah), 6 šol po 2 razr. (na Raki, Studenci, Kostanjevici, Čatežu, Št. Rupertu in Škocijanu), ostale imajo pa po 1 razred. Posvetnih duhovnikov je 43 v vsem okrajnem glavarstvu, v Krškem so še 3 redovniki — kapucinci. Učiteljev je 29, učiteljic 14.

*) Mej temi je 50.425 Slovencev in 377 Nemcev. Vsi stanujejo v 9847 hišah. Razen treh protestantov so vsi katoličani.

V vsem okrajnem glavarstvu so 4 sodnijski okraji s sodiščem in z davkarijami.

Krški sodnijski okraj šteje 15.915 ljudi, 4 občine (Krško s 5228, Raško s 3147, Studeniško s 3101 in Cerkljansko s 4439 stan.) ter 143 krajev (vasí).

Kostanjeviški okraj šteje 11.652 stan. in 4 občine (Kostanjevica 2452, Št. Jarnej 3866, Dolina Vel. 3236, Križ 2098 stan.) ter 139 krajev (vasí).

Mokronoški okraj šteje 14.457 ljudi, 6 občin (Šmarjeta 2363, Mokronog 2405, Št. Rupert 4345, Trebelno 1967, Škocijan 2526 in Tržiše 851 ljudi) in 124 krajev.

Radeški okraj ima 8999 ljudi, 4 občine (sv. Križ-Svibno 2316, Dvor (Št. Janž) 2178, Radeče 2503, Boštanj 2002 ljudi) ter 55 krajev (vasí).

V vsem okraji je 22 župnij (fará), 18 političnih občin, 461 krajev, mesti ste 2, trga 2, 457 pa vasí. Največja župnina je Leskovška (6727 stan.), največja občina je Krška (5228 stan.), največje mesto Krško (900 stan.), največji trg Mokronog (855 stan.), največja vas Leskovec (574 stan.).

Dodatek k zgodovinskim opisom.

O najstarejši zgodovini Krškega okraja se nam potrebno zdí še nekaj dodati.

O Krškem ob Savi je govor že l. 895. po Kr., ko je cesar Arnulf daroval nekemu Valtunu posestva v Rajhenburgu in v Krškem. Leta 1141. se imenuje Bertold lastnik Krškega gradú. Leta 1189. se pa navajajo grofi Bogen kot lastniki, ki so imeli tudi Mokronog, Rako in druge kraje tod. L. 1137. se navaja Henrik kot lastnik Mokronoškega gradú, o katerem je govor n. pr. tudi l. 1256. L. 1370. se imenuje kapelica v Mokronogu. — O Kostanjevici je govor še l. 1091; v tem letu je prišla namreč v last grofu kranjskemu (gorenjskemu) Popu, dočim je velik del posestev ob Savi in Krki spadal takrat oglejskim patrijarhom. — O nekdanjem kartuzijanskem samostanu v Pleterjah (v fari Št. Jarnejski) imamo dostaviti, da je tû stal že v 12. stoletji grad Sicherstein (l. 1147. se imenuje Rudiger S.); od posestnikov enacega imena, kupil je grad Celjski grof Hermann II. in napravil iz njega samostan.

Mnogo zanimivega bi se še dalo navesti iz zgodovine teh krajev; toda opis bi postal preobširen in morebiti tudi preučen za kroge, katerim je namenjen.

D o p i s i.

Iz Trsta. † Anton vitez Klodič-Sabladoski, nadepolni sin obče spoštovanega našega c. k. deželnega šolskega nadzornika, umrl je tû 11. preteč. meseca, star 21 let. Lehka mu bodi zemljica!

Iz Gorice, v 24. dan maja. (Mestna in okoliška okrajna učiteljska konferenca. Izpiti o učiteljski sposobnosti.) V 14. dan t. m. je imelo Goriško mestno ljudsko-šolsko učiteljstvo okrajno konferenco, o kateri bi sicer ne imel »Učit. Tovariš«, kot slovenski šolski list, ničesar sporočati — kajti naše komunalne šole so izključljivo italijanske — ako bi po §. 4. ministerskega ukaza z 8. maja 1872. l. ne bilo dolžno udeležiti se te konference tudi učiteljsko osebje tukajšnjega c. k. izobraževališča, deške in dekliške vadnice, mej kojim je 14 Slovencev, oziroma Slovenk.

Dnevni red bil je takrat le kratak; imel se je izbrati jeden odposlanec k prihodnji deželni učiteljski konferenci. Takoj začetka pa predlagal je prof. dr. K., naj bi se zborovanje vršilo v nemškem jeziku (do zdaj se je to godilo v italijanščini), in sicer zato, ker so skoro vsi udeleženci zmožni nemščine, v tem ko je italijanščina marsikomu popolnoma tuja. Temu nasproti je

nasvetoval prof. Kl., naj bi bilo vsakemu dovoljeno posluževati se materinega jezika, za koji predlog je tudi glasovala večina konference. In res se je govorilo potem večinom nemški, in volil se je jeden zapisnikar, zmožen slovenskega, nemškega in laškega jezika.

Da se niso Slovenci užé takrat posluževali svojega materinega jezika, bil je menda vzrok nekaka krotkost in bolj formalen značaj celega zborovanja. Prihodnjič pa, ko pride na dnevni red kako pedagogično vprašanje, smemo biti prepričani, da se bode v šolskem poslopji našega lahonskega magistrata glasila tudi slovenščina.

Za odposlanca k deželni učiteljski konferenci predlagala je mestna učiteljica Vogrič (menda v sporazumenji sè svojimi tovarišicami) glavnega učitelja prof. T., a mestni učitelj J. se je temu protivil rekoč, da ker se bodo pri prihodnji deželni konferenci pregledovali učni načrti, je treba za to ljudskega učitelja, ki je imel priliko dejansko se seznaniti z učnimi načrti. In vnel se je mej njima prav živahen dvogovor. A ko se je J. mej posvetovanjem mej mestne učiteljice podal, bila mu je lahka stvar pregovoriti je, da so njega volile. Zopet lep dokaz, kako malo je ženska sposobna za parlamentarno življenje.

Kot curiosum bi imel sporočiti predlog komunalnega učitelja iz Ajševice*), da deželni šolski svet preskrbi izdaje slovensko-italijanske slovnice za ljudske šole, koje on tako nujno potrebuje. Pa ta slovnica naj ne bode pisana v hrvatskem (takó!! hotel je reči: v slovenskem pismenem) jeziku, ampak v takem slovenskem jeziku, kot ga ljudstvo govori (tedaj v dijalektu!!). Temu predlogu kot dodatek nasvetoval pa je hudomušno vadničen učitelj K., naj se spiše tudi italijansko-slovenska poučna knjiga, da bode mogoče tudi laškim mestnim otrokom učiti se slovenskega jezika, koji predlog je naše Lahe jako zbodel. Ker je pa v zalogi šolskih bukev prvemu predlogu primerna knjiga užé izšla, opustila sta se oba predloga.

Učitelji Goriške okolice imajo prihodnjo sredo okrajno učiteljsko konferenco v Solkanu. Kakor je iz dnevnega reda razvidno, bode se poleg oficjalnega poročila nadzornikovega o nadziranji šol volil namestu umrlega Štandreškega učitelja K. zastopnik v okrajni šolski svet in odposlanca k deželni učiteljski konferenci. Razpravljali se bosti dalje zadači: »Kako naj učitelj vzbuja in goji nrvnost pri mladini?« — »Važnost šolskih vrtov.« — Važna točka dnevnega reda je slednjič vprašanje o vplivu šolske novele na primorske učne načrte. Jako radoveden sem, ali se tudi Goriški okoliški učitelji izrekó v istem smislu kot Kraški.

Izmej štirih učiteljic prestali sti dve izpit iz francoščine s prav dobrim, Slovenka in Italijanka pa izpit za ljudske šole s povoljnim uspehom.

Iz Krškega. »Opis Krškega okrajnega glavarstva«, ki se je v »Učit. Tovarišu« lani in letos tiskal, izšel bode v posebni knjižici, kateri bode pridejan tudi zemljevid omenjenega obsega z načrti Krškega in Kostanjeviškega mesta ter Mokronoškega in Radeškega trga. Knjižica bode stala 30 kr., po pošti 35 kr. J. Lapajne.

Iz Metlike. V mnogih krajih po Dolenjskem razsaja užé dalje časa kozja bolezen. Tudi naša štirirazrednica je užé od 1. aprila t. l. vsled te bolezni zaključena. Kdaj bomo zopet začeli poučevati, se še dobro ne vé; po mnenji gospoda dr. Eržena iz Črnomlja mogoče, da odpremo šolo po binkoštnih praznikih, če do tedaj nikdo več ne zbolí. Bolezen sicer ne razsaja posebno hudo; a komaj preneha tñ, užé se prikaže tam, tako da se s poukom pričeti ne more. Kakor mi je pravil hrvatski učitelj J. iz Žakanja, prikazujejo se kože tudi užé onkraj Kolpe. — Kako dolgočasno je, če učitelj praznuje mej šolskim letom, ko drugi tovariši uspešno delujejo v šoli na polji národne izomike, uvidevamo tukajšnji učitelji. »Da bi se le kmalu pričela šola«, je naša jedina želja; vsaj človek od dolzega časa ne vé, kaj bi počel. Daj Bog, da bi bolezen popolnem prenehala!

Iz Ljubljanske okolice. Učiteljska konferencija za okraj Ljubljanske okolice bode v 16. dan julija t. l. po tem le vzporedu: 1. Poročilo okrajnega nadzornika. — 2. Slovnčno obravnavanje berila, praktično z učenci višjega oddelka (g. Pr. Ušeničnik). — 3. Vzroki slabe hoje v šolo in kako bi se odpravili (gg. J. Črnè, Govekar). — 4. Šolske knjige za prihodnje šolsko leto (g. Kermavner). — 5. Posamezni nasvèti.

Iz Ljubljane. (Cesarski dar.) Njih Veličanstvo presvetli cesar blagovolil je za šolsko zgradbo v Prežganji iz svoje blagajnice podeliti dve sto goldinarjev.

*) Ajševica je slovenska vasica v Goriški okolici, ki pa spada pod mestno občino. Do tekočega leta hodili so Ajševski otroci v šolo v Kronberg, letos pa se je mestni magistrat Ajševcev usmilil, ustanovil jim je šolo, a za učitelja poslal necega laškega reveža, ki ima nalogo, slovenskim otrokom vtepati v glavo laščino, ter le za silo lomi slovenščino, kar njegov predlog pač jasno kaže. Dopisnik.

— Iz seje c. k. deželnega šolskega sveta v dan 10. preteč. m. Določil se, da se bode v Trzini (blizu Mengiša) ustanovila nova enorazrednica in da se bode dvorazrednica v Mengišu razširila v trirazrednico, tako tudi enorazrednica v dvorazrednico v Dolu. — Prošnje za prof. službo na gimnaziji oddajo se na višje mesto. — Reši se vprašanje o jezikovem pouku na neki srednji šoli. — Prošnja za napravo otroškega vrta odda se na višje mesto. — Dva učitelja se za trdno postavita. — Rešijo se pritožbe o kaznih za šolske zamude in za denarne pomoči.

— Podpora 6000 gld., katero je dala kranjska hranilnica za zidanje novih šol, razdelil je c. kr. dež. šolski svet za leto 1884. tako-le: Za zidanje nove šole v Velikih Poljanah 500 gld.; za popraviljanje in prizidanje šole v Dolenji Vasi 500 gld.; za popraviljanje in prizidanje šole v Slavini 150 gld.; za zidanje nove šole v Ustjah 200 gld.; za zidanje nove šole v Ostrožnem Brdu 300 gld.; za prenavljanje šole v Šent Petru 150 gld.; za prizidanje šole v Trnji 100 gld.; za zidanje nove šole v Gorenjem Logatci 500 gld.; za zidanje nove šole v Doblicah (Črnom. okraja) 1000 gld. Ob enem je dež. šolski svet priporočil velesl. deželnemu odboru, da naj dovoli v isti namen iz normalnega šolskega zaklada jednako svoto. Za zidanje nove šole v Šmihelu pri Žužemberku 700 gld.; za prenavljanje in prizidanje šole v Kropi 500 gld.; za zidanje nove šole v Pečah 500 gld.; za zidanje nove šole v Št. Juriji pri Izlakah 700 gld.; za popravilo in prizidanje šole v Spodnjem Semonu 100 gld.; za popravilo in prizidanje šole v Vrbovem 100 gld.

— Zrelostne preizkušnje na tukajšnjih c. k. izobraževališčih za učitelje in učiteljice bodo pismene od 9. do 14. t. m., ustne pa se bodo začele 30. t. m. najpred na moškem, potem pa na ženskem učiteljski.

— Uradna konferencija za tukajšnji mestni okraj je bila 29. preteč. m. Prihodnjič bomo o tej skupščini obširneje poročali.

— V šolskem oddelku Ljubljanskega mestnega zbora so zdaj po volitvi s 13. preteč. m. ti-le gg.: dr. Derč Jos. (načelnik), dr. Dolenec Henrik, Gogala Ivan (načelnikov namestnik), Ravnihar Fr., dr. Tavčar Ivan, Valentinčič Ign. in dr. Zarnik Val.

— Odbor »Slovenskega učiteljskega društva« ima v četrtek 5. t. m. popoldne ob 2. sejo, h kateri uljudno vabi

predsedništvo.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Služba ljudskega učitelja in šolskega voditelja v Drašiči s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. — Učit. služba na dvorazrednici v Dragotušu s 400 gld. letne plače in s stanovanjem in II. učit. služba na dvorazrednici v Vinici s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje do 10. junija t. l. pri c. k. okrajnem šolskem svetu v Črnomlji. — Učit. služba na enorazrednici v Doleh s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. — Učit. služba na enorazrednici na Poljici s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje do 10. junija t. l. pri c. k. okrajnem šolskem svetu v Litiji.

Na Goriškem. Na c. k. učiteljskem izobraževališči v Gorici razpisano je ravnateljevo mesto z dohodki, določenimi v postavi s 15. aprila 1873. l., drž. zak. št. 48. Prosilci morajo dokazati, da so sposobni poučevati pedagogiko in voditi praktične vaje ter da poznajo nemški, slovenski in italijanski jezik. — Na c. k. deški vadnici, ki je združena z imenovanim učiteljskim, razpisani sti dve podučiteljski mesti in eno mesto pomožnega učitelja s plačo podučitelja. Prosilci za prvi mesti morajo dokazati sposobnost za poučevanje na ljudskih šolah z nemško-italijanskim, oziroma z nemško-slovenskim učnim jezikom. Za eno omenjenih mest zahteva se tudi znanje hrvatskega jezika, ki se mora dokazati. Prosilci za mesto pomožnega učitelja naj dokažejo sposobnost za poučevanje v tretji vrsti (grupi) učnih predmetov za meščanske šole, posebno pa sposobnost za poučevanje risanja na učiteljskih izobraževališčih, in znanje nemškega ter italijanskega ali slovenskega učnega jezika. Prošnje naj se podajo do 30. junija t. l. deželnemu šolskemu svetu za Goriško in Gradiško v Trstu.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Jos. Bozja, učitelj na enorazrednici v Begúnjah, imenovan je nadučiteljem na dvorazrednici v Košani. — G. Jak. Žebrè, bivši učitelj v Šiški, pride zač. v Begúnje. — G. Mih. Kos, učitelj v Krašnji in g. Jan. Bartel, učitelj v Grahovem, sta za trdno postavljena.